

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Кафедра педагогіки та психології
Факультет № 3*

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни *Вікова психологія* обов'язкова компонента освітньої програми *першого* (бакалаврського) рівня вищої освіти
053 Психологія (психолог ювенальної превенції)

**Харків
2023**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології
(Протокол від 29.08.2023 № 13)

Розробник:

*Старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
кандидат психологічних наук, доцент – Олена МАКАРОВА*

Рецензенти:

*Доцент кафедри психології та педагогіки Харківської державної академії
культури, кандидат психологічних наук, доцент - Ігор ВІДЕНЄВ
Доцент кафедри педагогіки та психології факультету №3, кандидат
психологічних наук, доцент – Вікторія ДОЦЕНКО*

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 5	05 - соціальні та поведінкові науки 053 психологія - Бакалавр	Навчальний курс – 2 Семестр – 3,4 Види підсумкового контролю: екзамен

Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:	
денна форма навчання	
Лекції	– 24 год;
Семінарські заняття	– 26 год;
Самостійна робота	– 70 год;
Індивідуальні завдання:	
Реферати (тощо)	– 1, семестр – 3,4

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Вікова психологія» – ознайомити здобувачів вищої освіти з основними положеннями сучасної вікової психології. Одержані в курсі психологічні знання та вміння повинні допомогти майбутньому практичному психологу в оптимальній організації психологічної служби в суспільстві. В матеріалах курсу надані основні дослідження в області вікової психології. Засвоєння змісту навчальної дисципліни можливо на основі знань загальної, соціальної, педагогічної та спеціальної психології, психології особистості, а також педагогіки.

Завданням вивчення дисципліни «Вікова психологія»: Основними завданнями вивчення дисципліни «Вікової психології» є: підготувати висококваліфікованого фахівця, інформованого щодо психологічних особливостей людини різного віку, можливостей досягнення ефективної професійної діяльності в сучасних умовах правових відносин; окреслити психологічні закономірності стосунків та поведінки людей з різними віковими категоріями; розкрити психологічні аспекти правопорушної поведінки людини у різному віці; профілактика девіантної поведінки неповнолітніх; надати основні дослідження в області вікової психології. Гендерні стереотипи та гендерні установки, їх вплив на характер соціальних контактів

Міждисциплінарні зв'язки: загальна, соціальна, педагогічна психологія, психологія особистості, педагогіка.

Очікувані результати навчання: в результаті засвоєння курсу «Вікова психологія» здобувачі вищої освіти повинні знати:

- предмет, структуру та методи сучасної вікової психології;
- історичний нарис її становлення та розвитку;
- перелік основних проблем, які охоплює дана навчальна дисципліна;
- основні напрямки та концепції даної науки
- вікову періодизацію психічного розвитку;

- психічний розвиток дошкільного та шкільного віку;
- психічний розвиток в юнацькому віці;
- динаміку психічного розвитку дорослих.
- структуру та сутність гендерних характеристик особистості;
- основні методи вивчення гендерних характеристик особистості.

вміти:

- застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності психолога;
- використовувати практичні та психодіагностичні методики, які розроблені та застосовуються в рамках даної наукової дисципліни;
- аналізувати психологічно значущі ситуації в навчально-виховному процесі;
- накреслювати програми індивідуальної роботи з метою покращення адаптації до навчально-виховних та соціальних умов;
- розробляти й здійснювати розвивальні програми з урахуванням індивідуальних особливостей і завдань розвитку особистості на кожному віковому етапі;
- здійснювати діагностико-корекційну роботу з проблемними особами;
- діагностувати інтелектуальні й особистісні своєрідності осіб, які перешкоджають нормальному перебігові процесу навчання і виховання, здійснювати їхню корекцію;
- виявляти й усувати психологічні причини порушень міжособистісних відносин;
- консультувати адміністрацію підприємств, вчителів і батьків із психологічних проблем навчання й виховання, розвитку пізнавальних процесів і характеру;
- проводити індивідуальні й групові консультації людей з питань навчання, розвитку и проблем життєвого самовизначення, самовиховання й взаємовідносин.
- використовувати знання гендерної психології в різних сферах професійної діяльності та профілактиці гендерного насильства.

З метою організації ефективного контролю процесу засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалу курс розроблено підсумковий іспит.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК2.	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК4.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК5..	Здатність бути критичним і самокритичним.
	ЗК6.	Здатність приймати обґрунтовані рішення.
	ЗК7.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК3.	Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
	СК9.	Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту.
	СК10.	Здатність здійснювати заходи організаційно-методичного забезпечення профорієнтаційної роботи з дітьми та профдобору.
	СК11.	Здатність дотримуватися норм професійної етики.
	СК15	Здатність і готовність забезпечувати дотримання прав і свобод дитини під час здійснення професійної діяльності.
	СК17.	Здатність здійснювати профілактику вчинення правопорушень дітьми і щодо дітей, надавати психологічну допомогу дітям та сім'ям в складних життєвих обставинах.
Програмні результати навчання	ПР1.	Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
	ПР2.	Розуміти закономірності та

		особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
	ПР4.	Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
	ПР10.	Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
	ПР12.	Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
	ПР13.	Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
	ПР17.	Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.
	ПР 22.	Забезпечувати профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми або проти дітей кримінальних і адміністративних правопорушень, надання психологічної допомоги дітям та сім'ям в складних життєвих обставинах.

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. «Предмет, задачі і методи вікової психології. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки. Вікова періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості».

Вікова психологія як галузь психологічної науки. Об'єкт та предмет вікової психології. Теоретичні концепції вікової психології: біогенетичний та соціогенетичний напрями; концепція конвергенції (взаємодії) двох факторів розвитку дитини (В. Штерн); психоаналітична теорія розвитку дитини (З. Фройд); когнітивно-генетична теорія розвитку (Ж. Піаже), культурно-історична концепція (Л. Виготський); епігенетична теорія особистості (Е. Еріксон); теорія соціального навчання (А. Бандура); концепція психічного розвитку (Д. Ельконін). Місце вікової психології в системі психологічних наук. Історія становлення та розвитку вікової психології. Розділи вікової психології. Методи вікової психології.

Зв'язок навчання і розвитку. Розвиток як процес оволодіння дитиною суспільно-історичним досвідом. Розвиток діяльності – умова і спосіб розвитку особистості. Рушійні сили, умови і джерела розвитку психіки дитини. Природне і соціальне у психічному розвитку. Зовнішні та внутрішні умови розвитку. Механізм психічного розвитку. Закономірності психічного розвитку особистості: нерівномірність гетерохроніст; нестійкість; сензитивність; кумулятивність; дивергентність-конвергентність.

Біогенетичний підхід. Концепція С. Хола. Педологія. Погляди Є. Клапареда. Погляди К. Блера.

Соціогенетичний підхід. Погляди Е. Дюркгейма, Л. Леві-Брюля, Ш. Блонделя на проблему соціальної зумовленості людської психіки. Погляди Г. Тарда та Дж. Болдуїна. Концепція П. Жане. Теорія конвергенції двох факторів В. Штерна. Концепції психічного розвитку дитини сучасних вітчизняних психологів (Л.І. Божович, А.В. Петровський і ін.).

Загальна характеристика віку. Поняття про вік: біологічний, соціальний, психологічний. Принципи і критерії вікової періодизації. Проблема вікової періодизації психічного розвитку. Основні групи вікової періодизації розвитку особистості. Значення поняття «зона найближчого розвитку» для вікової психології

Основні підходи до створення вікової періодизації дитячого розвитку (П.П. Блонський, Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо та ін.).

Періодизація дитячого розвитку Л.С. Виготського.

Проблема періодизації розвитку особистості в дитячому віці (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, І.С. Кон, О.М. Леонтьєв, А.В. Петровський та ін.). Кризи розвитку та «не розвитку» (О.Є. Сапогова).

Тема № 2. «Психологія дитинства. Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку. Психологічні особливості молодшого шкільного віку»

Історичний аналіз поняття «дитинство». Пренатальний розвиток. Фаза новонародженості. Криза новонародженого та її психологічна сутність. Відмінності у стилях спілкування з немовлям у матері і батька. Психічний розвиток немовляти. Розвиток особистості немовляти. Криза першого року життя: її симптоми та шляхи подолання

Психічний розвиток дитини у період 3–6 (7) років, психологія раннього дитинства. Загальна характеристика раннього дитинства: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Сенсорно-

перцептивна сфера дитини раннього віку. Розвиток емоційної сфери дитини раннього віку, наочно-дійовий характер мислення, поява моральної самосвідомості. Розвиток психічних функцій дитини раннього віку: мислення, пам'ять, мова. Криза третього року життя: причини, основні поведінкові прояви.

Загальна характеристика дошкільного віку. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення в період дошкільного віку. Розвиток когнітивної сфери дошкільняти. Становлення особистості, розвиток самосвідомості та Я-концепції дитини дошкільного віку. Рольова гра як провідна діяльність. Роль гри в психічному розвитку. Елементи навчання і праці в ігровій діяльності. Продуктивні форми діяльності: конструювання, образотворча та ін. Статеворольова ідентифікація дитини дошкільного віку. Емоційне життя дошкільника. Навички безпечної поведінки в соціумі дитини дошкільного віку. Психологічна характеристика готовності дитини до школи. Принципи вивчення психіки дитини. Методи вивчення взаємовідносин між дітьми в навчальному закладі

Загальна характеристика молодшого шкільного віку: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Структура навчальної діяльності молодшого школяра. Розвиток когнітивної сфери молодшого школяра. Розвиток емоційно-вольової сфери молодшого школяра. Формування особистості дитини в початкових класах. Розвиток самосвідомості та становлення Я-концепції молодшого школяра. Формування характеру та соціальної поведінки. Темперамент шістерічних дітей. Профілактика формування адиктивної поведінки. Зміни у вольовій регуляції поведінки і діяльності, самоконтроль та самооцінка. Роль спілкування, гри, навчання, трудової діяльності, міжособистісних стосунків у розвитку особистості. Гендерні особливості психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Навички безпечної поведінки молодшого школяра в соціумі.

Тема № 3. «Психологічні особливості підліткового віку. Психологічні особливості юнацького віку. Міжособистісні прихильності. Дружба. Психосексуальний розвиток та взаємовідносини між юнками та дівчатами».

Натуральний ряд розвитку (процеси фізичного дозрівання). Загальна характеристика пубертатного періоду: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Зміна зовнішності в підлітковому віці. Комплекс дисморфоманії в підлітковому віці. Підлітковий егоцентризм. Розвиток пізнавальних процесів в підлітковому віці. Розвиток самосвідомості підлітка. Мотиваційна сфера підлітка. Статева ідентичність та гендерні особливості в підлітковому віці. Підліток у соціальному середовищі та сім'ї. Проблема маргіналізації та девіацій в підлітковому віці. Підліток в неблагополучній родині. Криза підліткового віку: її симптоми та шляхи подолання. Неформальні підліткові групи. Девіантна та делінквентна поведінка підлітків. Проблема криміналізації та її профілактики в підлітковому середовищі.

Проблема вікових особливостей і вікових можливостей засвоєння знань у молодшому шкільному віці. Формування взаємовідносин і самосвідомості

учнів молодших класів. Криза 13 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.

Психологічна характеристика юнацького віку: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Розвиток пізнавальної сфери у юності. Мотиви поведінки і ціннісні орієнтації в період юності. Формування правосвідомості. Неформальні молодіжні групи. Проблема маргіналізації та девіацій в юнацькому віці. Проблема криміналізації та її профілактики в молодіжному середовищі. Етапи становлення професійного самовизначення в юнацькому віці. Проблема формування професійних мотивів, інтересів, професійних здібностей і якостей особистості. Професійна орієнтація. Формування особистої ідентичності в ранній юності. Гендерні особливості психічного розвитку особистості юнацького віку. Пошук сенсу життя. Інтеграція особистості. Я-концепція у юності. Дружба та кохання в юнацькому віці. Криза юнацького віку: її симптоми та шляхи подолання.

Вплив гендерних стереотипів на спілкування та поведінку людини. Соціально-психологічний аналіз гендерних ролей: традиційні гендерні ролі, норми жіночих та чоловічих гендерних ролей, гендернорольові дисгармонії, гіпергендерна поведінка. Гендерні стереотипи та вік. Гендерна соціалізація у дитячому та підлітковому віці.

Генезис емоційних прихильностей. Дружба в юнацькому віці. Вікова динаміка дружби в міжособистісних відносинах.

Психосексуальна ідентифікація та засвоєння статевої ролі. Психологія юнацької сексуальності. Дружба та любов юнаків і дівчат. Диференційно-психологічні аспекти психосексуального розвитку.

Тема 4. «Профілактика девіантної поведінки дітей»

Поняття та види профілактичної роботи в діяльності поліцейського. Форми профілактичної роботи з дітьми групи ризику. Шляхи профілактики адекватної поведінки дітей. Профілактика цькування та зниження впливу булінгу. Профілактика втягнення дітей у комерційну сексуальну експлуатацію. Профілактика бродяжництва та жебракувань.

Тема 5. «Психологічні особливості дорослої людини. Психологічні особливості пізньої дорослості та старіння»

Психологія ранньої та середньої дорослості, загальна характеристика: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Основні соціальні завдання ранньої дорослості. Розвиток особистості в ранній дорослості. Загальна характеристика середньої дорослості: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Розвиток сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Інтелектуальні зміни: мінливий і кристалізований інтелект. Емоційно-вольова сфера людини у період середньої дорослості. Зміна соціальних ролей. Досягнення зрілої громадської та соціальної відповідальності. Криза середини життя.

Гендерна ідентичність особистості. Маскуліність, фемінність та андрогінність як гендерні властивості особистості. Гендерна ідентичність

чоловіків та жінок. Множинна гендерна ідентичність. Специфіка гендерної соціалізації у дорослому віці.

Загальна характеристика пізньої дорослості: соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, центральні новоутворення. Теорії старіння. Соціально-психологічні зміни в похилому віці. Вихід на пенсію та зміна статусу. Вразливість людини похилого віку. Особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Згасання інтелекту. Емоційно-вольові зміни. Депресія та тривоги. Пристосування до важких втрат. Думки про смерть та страх перед смертю. Етапи помирання.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1 Предмет, задачі і методи вікової психології. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки. Вікова періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.	18	4	4			10	Екзамен
Тема № 2 Психологія дитинства. Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку. Психологічні особливості молодшого шкільного віку.	20	4	6			10	
Тема № 3: Психологічні особливості підліткового віку. Психологічні особливості юнацького віку. Міжособистісні прихильності. Дружба. Психосексуальний розвиток та взаємовідносини між юнками та дівчатами.	32	6	6			20	
Тема № 4 Профілактика девіантної поведінки дітей	32	6	6			20	
Тема № 5 Психологічні	18	4	4			10	

особливості дорослої людини. Психологічні особливості пізньої дорослості та старіння							
Всього за семестр - 3,4	120	24	26		-	70	

4.1.2. Питання що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література
	Тема № 1: Предмет, задачі і методи вікової психології. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки. Вікова періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.	Основна: 1,2,3,6 Допоміжна 1,2,3,4,5.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет та задачі вікової психології. 2. Методологічні основи вікової психології. 3. Загальний нарис розвитку вікової психології. 4. Психоаналітична теорія З.Фрейда. 5. Теорія соціального розвитку особистості Е.Еріксона. 6. Когнітивна теорія Ж.Піаже. 7. Теорії поведінки. 8. Теорія морального розвитку особистості Л.Колберга. 9. Предмет та задачі вікової психології. 10. Методологічні основи вікової психології. 11. Загальний нарис розвитку вікової психології. 12. Загальна характеристика проблеми психічного розвитку у віковій психології. 13. Періодизація вікового розвитку по Д.Б.Ельконіну. 14. Стадії життєвого путі особистості по Е.Еріксону. 	
	Тема № 2: Психологія дитинства. Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку. Психологічні особливості молодшого шкільного віку.	Основна: 1,2,3,4,5,8 Допоміжна: 1,2,3,4,5
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток аналізаторів і перцепції дитини. 2. Особливості і причини афективних поведінкових реакцій у ранньому віці; 3. Поняття про вік: біологічний, соціальний, психологічний. 4. Види пізнавальних ігор та ігор, що мають навчаючий характер. 5. Психологічну характеристику розвитку дитини дошкільного віку; 6. Особливості підготовки дитини дошкільного 	

	<p>віку до школи;</p> <p>7. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільників.</p> <p>8. Навчальна діяльність. Структура навчальної діяльності;</p> <p>9. Мотиви навчальної діяльності;</p> <p>10. Розвиток пізнавальних процесів;</p> <p>11. Довільність пізнавальної сфери;</p> <p>12. Внутрішній план дій;</p> <p>13. Особливості емоційно-вольової сфери.</p>	
	<p>Тема 3 Психологічні особливості підліткового віку. Психологічні особливості юнацького віку. Міжособистісні прихильності. Дружба. Психосексуальний розвиток та взаємовідносини між юнками та дівчатами.</p>	<p>Основна: 1,2,3,4,5,6,8,9</p> <p>Допоміжна 1,2,3,4,6.</p>
	<p>1. Погляди на характер психічного розвитку і особливостей підлітка представників різноманітних психологічних напрямків (З. Фрейд, С. Хол, А.С. Макаренко, М. Мід, Р. Бенедикт, К. Левін, Л. С. Виготський та ін.);</p> <p>2. Девіантна поведінка підлітків, її причини та наслідки. Асоціальні форми поведінки;</p> <p>3. Роль помилок у сімейному і шкільному вихованні в появі поведінки, що відхиляється, у підлітків;</p> <p>4. Психологічна корекція особистості і поведінки важкого підлітка.</p> <p>5. Формування світогляду у юнаків;</p> <p>6. Творча та репродуктивна уява у юнаків. Мрія в юнацькому віці;</p> <p>7. Психологічні основи професійної орієнтації старшокласників</p> <p>8. Складності комунікативного характеру в юнацькому віці.</p> <p>9. Комунікативні проблеми в юнацькому віці</p> <p>Індивідуально-типологічні особливості дружби.</p> <p>10. Соціальна рівність чоловіків і жінок.</p> <p>11. Статеві стереотипи сучасності.</p> <p>12. Поведінка підлітків в період психосексуального розвитку.</p>	
	<p>Тема № 4 Профілактика девіантної поведінки дітей.</p>	<p>Основна 7</p> <p>Допоміжна 2,3,6</p>
	<p>1. Профілактика на рівні громади</p> <p>2. Види профілактичних заходів.</p> <p>3. Інноваційні стратегії під час профілактики.</p> <p>4. Використання психологічних методів в</p>	

	профілактичній діяльності.	
	Тема №5 Психологічні особливості дорослої людини. Психологічні особливості пізньої дорослості та старіння.	Основна: 8,9 Допоміжна 2,3,4,6
	1. Причини криз в дорослому віці, їх класифікація; 2. “Нормальні” та “анормальні” кризи в дорослому віці; 3. Зміни в сенсориці дорослої людини; Біологічні теорії 2. Соціальні теорії 3. Теорія старості як когнітивної проблеми. 4. Комплексні теорії старіння.	

5. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Історичний нарис виникнення вікової психології.
2. Погляди А.Фрейд на процес формування особистості дитини в онтогенезі.
3. Епігенетична концепція Е.Еріксона про основні етапи онтогенезу.
4. Погляди першого покоління представників теорії соціального навчання. Концепція Р. Сирса.
5. Погляди другого покоління представників теорії соціального навчання. Концепції Б. Скіннера й А. Бандури.
6. Погляди третього покоління представників теорії соціального навчання. Концепція Ю. Бронфенбреннера.
7. Концепція інтелектуального розвитку дитини Ж. Піаже.
8. Епігенетична концепція Е.Еріксона про основні етапи онтогенезу.
9. Паризька генетична школа. Концепція психічного розвитку дитини А. Валлона.
10. Стадії онтогенетичного розвитку особистості дитини (Паризька школа).
11. Система поглядів Дж. Брунера на закономірності психічного розвитку дитини.
12. Культурно-історична теорія розвитку психіки Л. С. Виготського.
13. Паризька генетична школа. Концепція психічного розвитку дитини А. Валлона.
14. Психічний розвиток в онтогенезі і його закономірності в точки зору Л. С. Виготського. Співвідношення соціального і біологічного в розвитку.
15. Процес формування вищих психічних функцій за концепцією Л.С. Виготського.
16. Розвиток поглядів на закономірності психічного розвитку Л.С.Виготського в концепціях О.М.Леонтьєва, А.В.Запорожця, Д.Б.Ельконіна й ін.
17. Система поглядів на психічний розвиток людини С. Л. Рубинштейна і його послідовників К. А. Абульханової-Славської, Л. І. Анциферової та ін.
18. Погляди на закономірності психічного розвитку ленінградської психологічної школи (Б. Г. Ананьєв і ін.).

19. Концепції психічного розвитку дитини сучасних вітчизняних психологів (Л. І. Божович, В. А. Петровський і ін.).
20. Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним.
21. Загальна психологічна характеристика немовля.
22. Загальна характеристика раннього дитинства.
23. Навчальна діяльність як ведучий вид діяльності в молодшому шкільному віці. її структура.
24. Загальна характеристика підліткового віку.
25. Погляди на характер психічного розвитку й особливостей підлітка представників різних психологічних напрямків (З. Фрейд, С.Хол, А. С. Макаренко, Р.Бенедикт, К.Левін, Л.С.Виготський і ін.).
26. Девіантна поведінка підлітків.
27. Загальна характеристика ранньої юності.
28. Загальна характеристика вікових періодів дорослої людини.

5.1.2. Теми курсових робіт (не передбачено)

5.1.3. Теми наукових робіт (не передбачено)

6. Методи навчання

Метою лекційного курсу є засвоєння здобувачами вищої освіти психологічних знань які дозволяють правоохоронцю пізнати психічні особливості особистості у різних вікових категоріях. Одержані в курсі психологічні знання та вміння повинні допомогти майбутньому практичному психологу в оптимальній організації психологічної служби в суспільстві. В матеріалах курсу надані основні дослідження в області вікової психології. Засвоєння змісту навчальної дисципліни можливо на основі знань загальної, соціальної, педагогічної та спеціальної психології, психології особистості, а також педагогіки.

Аудиторні заняття проводяться у формі у формі лекцій та семінарських занять.

Самостійна робота за кожною темою передбачає:

- вивчення прослуханого лекційного матеріалу за темою.
- вивчення основної літератури за темою та конспектування.
- вивчення додаткової літератури за темою та конспектування.
- ведення пошуку додаткової інформації для поглибленого вивчення теми.
- ведення пошуку в комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих тем.
- написання реферату за обраною темою.

Індивідуальна робота передбачає роботу з основною та додатковою літературою у підготовці до семінарських занять, написанні доповідей, рефератів.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Періодизація дитячого розвитку Л.С. Виготського
2. Передумова переходу в підлітковий вік: самосвідомість, самооцінка, рефлексія, моральні засади поведінки, «Я- концепція»
3. Психологічні проблеми і умови розвитку творчої особистості старшокласників.
4. Психологія готовності до шкільного навчання.
5. Форми профілактичної діяльності з дітьми групи ризику, які можуть бути застосовані працівниками ювенальної превенції.
6. Соціальне і моральне самовизначення та готовність учнів старших класів до професійного самовизначення.
7. Психіка та вікові зміни.
8. Основні новоутворення в період немовля. Криза 1 року.
9. Предметна діяльність та її значення для психічного розвитку в ранньому дитинстві.
10. Сутність особливостей профілактичної діяльності поліцейських ювенальної превенції щодо зниження впливу булінгу та цькувань у навчальному закладі.
11. Основні розділи вікової психології.
12. Проблема формування професійних мотивів , інтересів, професійних здібностей, і якостей особистості.
13. Вітчизняні теорії психічного розвитку людини.
14. Психічні особливості раннього дитинства.
15. Комплексний підхід до роботи з попередження комерційної сексуальної експлуатації дітей.
16. Основні зарубіжні теорії психічного розвитку людини.
17. Анатоми – фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.
Психологічна перебудова, пов'язана зі вступом до школи.
18. Психологічна характеристика юнацького віку.
19. Психологічні особливості підліткового віку.
20. Види профілактики комерційної сексуальної експлуатації дітей.
21. Проблема вікових особливостей і вікових можливостей засвоєння знань у молодшому шкільному віці.
22. Основні вітчизняні теорії психічного розвитку людини.
23. Суспільно – корисна діяльність та її роль у становленні особистості старшокласника.
24. Психологія сексуальності в у юнацькому віці.
25. Дії працівників поліції на вторинному етапі профілактичної роботи.
26. Психічні особливості дорослої людини.
27. Проблема вікової періодизації психічного розвитку.
28. Розвиток здібностей і творчої активності підлітків.
29. Напрямок профілактичної роботи з батьками підлітків.
30. Навчання і професійне самовизначення старшокласників.
31. Загальна психологічна характеристика немовля.
32. Розвиток особистості в дошкільному віці.
33. Особливості мотиваційної сфери дорослої людини, її інтереси та запити.

- 34.Анатомо – фізіологічні особливості та їх вплив на психічний розвиток .
- 35.Проблема періодизації розвитку особистості в онтогенезі та практика педагогічної діяльності.
- 36.Самовиховання старшокласників.
- 37.Криза 3 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
- 38.Навчальна діяльність як передумова формування інтересу до професійної діяльності.
- 39.Темперамент дитини молодшого шкільного віку.
- 40.Процеси фізичного дозрівання в підлітковому та юнацькому віці.
- 41.Психологічні особливості новородженого.
- 42.Психологічні особливості підліткового віку.
- 43.Кризи розвитку та « не розвитку» (О.Є. Сапогова).
- 44.Загальні психічні особливості дитини дошкільного віку.
- 45.Основні розділи вікової психології.
- 46.Анатомо – фізіологічні особливості дитини в період новородженості. Зміна способу життя на переході до постнатального дитинства. Значення фізичної та соціальної безпомічності дитини.
47. Підлітковий вік як сенситивний для розвитку волі.
- 48.Культурно – історична теорія розвитку психіки Л.С. Виготського.
- 49.Психологічні особливості підліткового віку.
- 50.«Важкий підліток» як дискусійна проблема вікової психології.
- 51.Теоретичні та практичні завдання вікової психології
- 52.Формування взаємовідносин і самосвідомості учнів молодших класів.
- 53.Розвиток пізнавальних процесів і здібностей у старшокласників. Особливості самосвідомості особистості, виникнення потреби в самовизначенні.
54. Криза 17 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
- 55.Розвиток поглядів на закономірності психічного розвитку Л.С. Виготського в концепціях О.М. Леонтьєва, А.В. Запорожця, Д.Б. Ельконіна та ін.
- 56.Особливості соціальної поведінки підлітків.
- 57.Проблема вікових особливостей і вікових можливостей засвоєння знань у молодшому шкільному віці.
- 58.Проблема вікової періодизації дорослості (Е. Елькін, Дж. Біррен, Д. Бромлей та ін.)
59. Соціогенетичний підхід.
- 60.Методи дослідження у віковій психології.
- 61.Анселерація та її причини.
- 62.Розвиток професійного мислення і професійних здібностей у період навчання в старших класах.
- 63.Сім'я та сімейні стосунки житті дорослої людини.
- 64.Кризи 13 років, її симптомокомплекс, місце в системі вікової періодизації.
- 65.Студентський вік.
- 66.Теорія конвергенції двох факторів В. Штерна.
67. Кризи віку дорослості (Р. Ахмеров, Е. Еріксон, Т. Титаренко та ін.)
- 68.Психологія старшокласників. Анатомо – психологічні особливості та психічний розвиток старшокласників.

69. Система поглядів на психічний розвиток людини С. Рубінштейна і його послідовників. К. Абільханової – Славської, Л. Ациферової та ін.
70. Проблеми періодизації розвитку особистості в дитячому віці (Б. Ананьєв, Л. Божович, Д. Ельконін, І. Кон, О. Леонтьєв, А. Петровський
71. Принципи вікової психології.
72. Основні особливості спілкування підлітків з дорослими і однолітками. Морально – етичні погляди підлітків.
73. Психологія навчальної діяльності студентів. Самоосвіта в юнацькому віці.
74. Гендерні особливості виховання батьками дітей.
75. Профілактична робота поліцейських ювенальної превенції з підлітками, схильними до бродяжництва та жебракувань.
76. Місце людини в суспільстві, рівень її активності в суспільному процесі як вихідні моменти особистісного розвитку.
77. Сутність профілактичної діяльності поліцейського на первинному, вторинному та третинному рівні.
78. Основні стратегії дослідження в віковій психології: трансверсальна стратегія, лонгитюдна стратегія та експериментально-генетична, формулюча стратегія)
79. Основи підходи до створення вікової періодизації дитячого розвитку (П. Блонський, Я. Коменський, Ж. Руссо та ін.)
80. Сприймання і пам'ять у немовлят.
81. Юнацька субкультура.
82. Генетичний підхід до вивчення психіки дитини.
83. Формування системи потреб, інтересів, мотивів особливості підліткового віку.
84. Предмет вікової психології
85. Концепції психічного розвитку дитини сучасних вітчизняних психологів (Л. Божович, А. Петровський та ін.)
86. Психологічна готовність до вступу в школу (інтелектуальна, особистісна, соціально – психологічна, вольова)
87. Вікові особливості гендерних стереотипів.
88. Охарактеризуйте профілактичні втручання на первинному, вторинному та третинному рівні.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени; тести; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські; самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\frac{\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)}}{2} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр}}{2} + \frac{\text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) / 2 \cdot 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Підготувати реферат та конспект за темою самостійної роботи.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97 – 100	Відмінно ("зараховано")	А	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94 – 96			
90 – 93			
85 – 89	Добре ("зараховано")	В	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
80 – 84			
75 – 79			
		С	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.

70 – 74	Задовільно ("зараховано")	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , але прогалини не несуть істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65 – 69			
60 – 64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи несформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40 – 59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , потрібні практичні навички роботи несформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21 - 40			
1–34		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , потрібні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

11. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Вікова психологія: навч. посіб. : рекомендовано МОН України / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка; Київ. ун-т ім. Б. Грінченко. Київ : Центр учб. літ., 2018.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. К., 2010.
3. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. : рекомендовано МОН України. Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ : Центр учб. літ., 2018.
4. Заброцький М. М. Вікова психологія. К., 2012.
5. Кацавець Р.С. Вікова психологія : навч. посіб.. Київ : Алерта, 2019.
6. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: В 2 т. К., 2010;
7. Психолого-педагогічні та правові засади поліції із захисту прав дитини: навч. посіб. \ за заг. ред. д-ра юрид. наук доц. Д.В. Швеця: [Д.В. Швець, О.М. Бандурка, О.І. Федоренко та ін]; МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020, 284 С.
8. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навч. посіб. Дрогобич, 2011;
9. Щотка О. П. Вікова психологія дорослої людини. Ніжин, 2012;

Допоміжна:

1. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. Вид. 3-тє, виправ. Суми : Університетська книга, 2010.

2. Вольнова Л.М.Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с
3. Гуцало Е. У. Вікова психологія : Курс лекцій. Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В.Винниченка. Каф. психології. Кіровоград, 2014.
4. Кочемировська О.О. Вікова психологія для суддів: дитина в контакті з законом. Харків : Громад. Альтернатива, 2010.
5. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. : рекомендовано МОН України. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2016.
6. Щотка О.П.Вікова психологія дорослої людини : Навч. посіб;. Ніжин : Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя, 2011.